

SPECIMEN PHILOSOPHICUM

De

*Differentia notionum instrumentalium &
realium.*

CUJUS PARTICULARAM IV.

CONS. AMPL. FAC. PHIL. REG. AC. AB.

PUBLICO PROPONIT EXAMINI

M. GABR. ISRAEL HARTMAN,

*Philosophiae Theoreticæ Docens, Amanuens, Biblioth. nec non
Reg. Societ. Oecon. Finl. Membrum & Secretarius
Secundus.*

RESPONDENTE

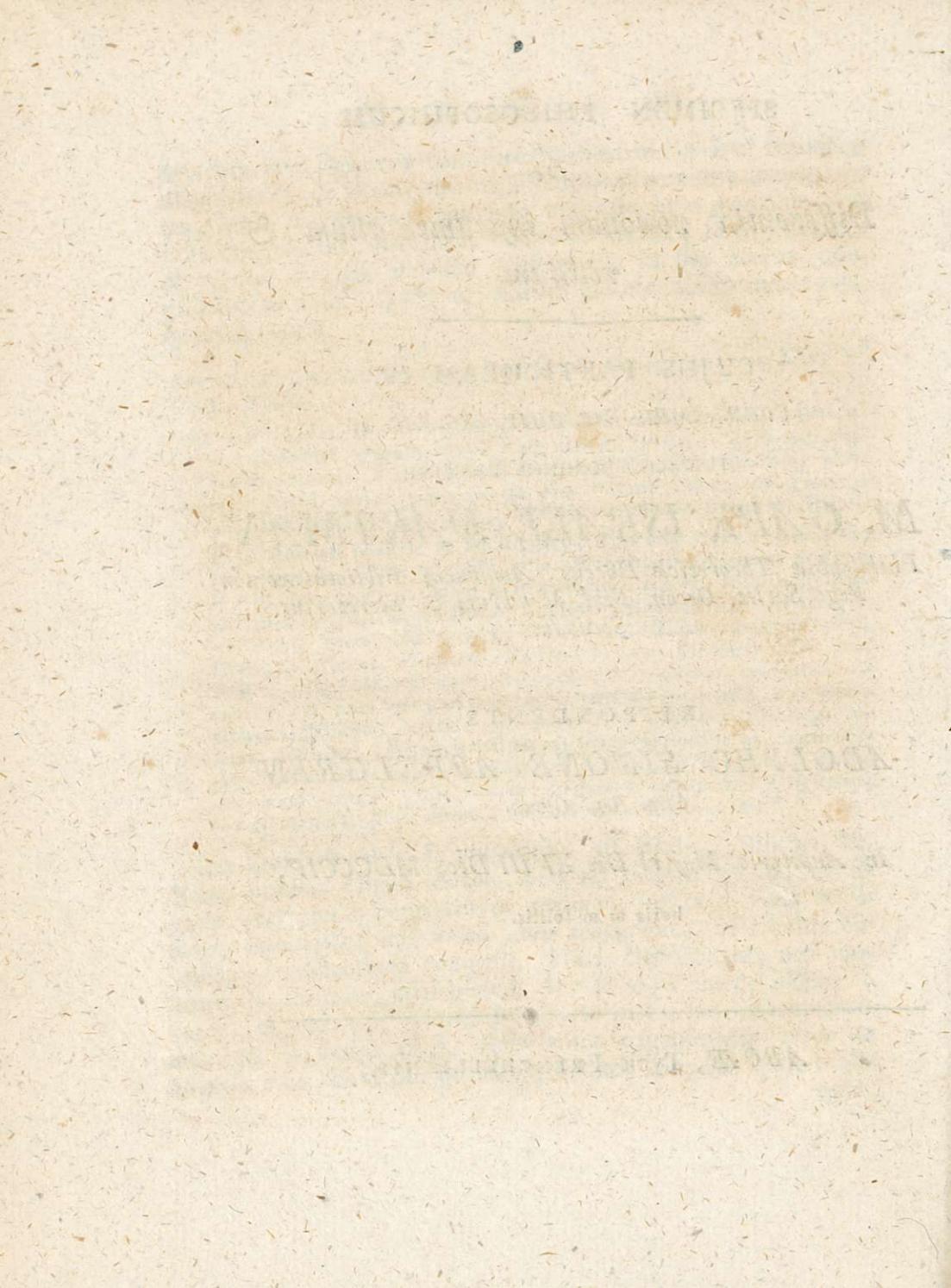
ADOLPHO SIMONE APPELGREN

Stip. Reg. Ostrob.

In Auditorio Majore Die XVIII Dec. MDCCCLXIV,

horis a. m solitis.

ABOÆ, Typis FRENCKELLIANIS.

quid, definitionibus superstructum, pro vero certe haberi, antequam ostensum est, rem definitioni respondere; quod extra totam artem logicam perecipi debet.

2:o *Propositiones & judicia*, ut in Logica sumuntur, plane non attinent ad cognitionem, sed tantum ad notiones instrumentales & verba; i. e. ad cognitionis expositionem. Prædicati de Subjecto affirmatio & negatio, si non sit analytica, vera est, non ex propositione ipsa, sed ex cognitione extra propositionem: ut ex supra dictis luculenter liquet.

3:o *Axiomata & Postulata* etiam spectant demonstracionem, qua alios convincere possumus de veritate eorum, quæ statuimus esse vera, sed non ipsam veri cognitionem. Quando ideam rei certæ teneo, in eo casu eodem omnino modo video totam rem omnibus suis partibus esse æqualem, utique quomodo id de ente prædicamus; illud quoque certum est per se, non axiomatis causa: & sic res se habet in omni casu. Axiomati igitur nullum omnino aliud est pretium, quam ut exprimat aliquid, de quo antea convenire possumus, quam ad certi argumenti expositionem nos accingamus, ut scil. non in casu certo id negari possit, quod in universum antea concessum fuerit.

4:o Idem etiam valet de *Syllogismis & de omni demonstratione*, quod ex eo etiam clare elucet, quod nihil inest in legitima conclusione, quod non jam datum est in præmissis, & de his antea est convenientum, quam conclusio legitime eliciti potest.

5:o Tota igitur *bac arte* nihil novæ cognitionis nec veri invenire possumus, sed tantum ea, quæ inventa habemus, cum aliis communicare: demonstrando nempe nihil novi inventur, sed tantum exponitur & defenditur. Quid inde? nonne ultimum principium communicationis sive expressionis

cognitionum & cognitorum investigarunt Philosophi, quando de *ultimo principio veri* & cognitionis locuti sunt? Utique. En nubem pro Junone!

6:0 *Scientia* etiam, qualis ex mente plurimorum philosophantium est, communicationem, qua alios participes nostræ cognitionis reddere volumus, spectat, non res cognitas: quod ipsa definitio Scientiæ, qua sumitui pro habitu demonstrandi ea quæ affirmantur & negantur, docet. Ille *scit*, inquit, qui causas eorum, quæ dicit, exponere, h. e. dicta sua demonstrare, valet. *aa).*

aa) Verum quidem est, veritatem vere posse demonstrarij sed aliud est cognoscere veritatem: aliud est illam demonstrare. Demonstrata sunt multa falsa. Demonstratio est veritatis exposition, ut alii etiam illam cernant. Veritatis cognitio illi utique præcedere debet.

7:0 Logica igitur ita sumta non spectat rationem, quatenus in investigando vero & reddendo sibi incognita cognitæ, i. e. in cognitione vera augenda, versatur; sed tantum docet expositionem, rationi consentaneam, eorum, quæ cognita sunt, & de quorum veritate alios certiores facere volumus. Est itaque Logica soror Grammaticæ; & illa ita pertinet ad notiones instrumentales, ut hæc ad verba, verborumque constructorum regulas: — certe, quod do libenter, utraque est maximæ necessitatis, ut existat communicatio inter homines; sed frustra studemus Logices ope, ut etiam Grammatices, incognitum cognoscere, nec verum invenire, nisi quatenus jam latet in scriptis philosophantium, & inde de promi posfit. Logices ope, & hoc est usus ejus practicus, possumus ea, quæ jam cognoscimus etiam aliis cognita reddere, & ex aliorum scriptis & verbis nobis ea vindicare, quæ dicere voluerint; aut, ex inconsequentialia notionum in illis obveniente, de iisdem dicere: aut verum non cognitum habent, aut artem, bene exprimendi cogitata & cognita verbis, satis non callent.

Unde

Unde igitur cognition & veritas? — ex rebus ipsis. Quomodo vero ex illis? experiendo. — Frustra demonstras, frustra quæris verum, nisi quatenus res ipsis cernere, & ad illas formare potes, cognitionem tuam. Cogitando potes quidem relationes rerum possibles, interdum etiam veras, detegere, sed id eatenus tantum, quatenus jam in ideis datæ sunt, ut tibi tantum restet illas animadvertere. Frustra quæris ultimum veri principium, usque dum tuo jure dicere possis: ita expertus sum: experiendo novi hoc oriri ex facultate cognoscendi, illud sensuum ope, & s. p. Frustra e notionibus universalibus aliquid reale haurire volumus; sunt enim omnes instrumentales: vere reales solum ex ipsis rebus trahuntur: inserviunt scil. illæ cognitioni & communicationi, non cognitioni, nec veritati. Frustra dicis: hoc est necessarium. Est quidem; sed tantum quatenus res sub illis notionibus subsu-mi possunt. Frustra etiam dicis: hoc valet de omni cognoscibili: nam quod de omnibus ita prædicari potest, in notione cognoscibilis jam latet, & simul cum illa ex experientia deducitur; sed quæ, qualisque experientia?

§. 6.

In Philosophia igitur, ubi de natura cognitionis, de pri-mo principio veri & certi, de scientia rerum, veraque earum indole cognoscenda &c. disputatur, pernecessarium est, notionum pretium tantum instrumentale observare, sibique familia-re reddere, quia aliter errores pernicio-sissimi evitari non posunt. Si fundamentum omnis cognitionis, omnis veri & certi quærimus, comparando & tractando notiones universales sive instrumentales, hypothesin quandam quidem exstruere possumus, veram autem mentis naturam, verumque veræ cognitionis principium inde depromere non possumus. Nam in illis nihil realitatis. Notionibus quidem possumus uti circa res, si jam nobis notum sit, illas esse, illas ita vel aliter es-se formatas, &c; sed ad cognitionem eorum, quæ in ideis

realibus non jam continentur, & ex illis, conferendo, & considerando, elici posunt, usu ejusmodi notionum nunquam evahi possumus. Hoc loco vero expōnere possum, nec rationem, qua ideas reales accipimus, nec modos, quibus oriuntur omnes notiones universales: nec est hic necessarium. Sed observandum omnino est, pretium cognitionis (si veritatem objectivam sive realem, non mere logicam s. convenientiam notionum inter se, hoc vocabulo insignitam esse intelligis) haudquaquam posse notionibus talibus tractandis magis elici, quam compositione verborum grammatica. Omnis ergo demonstratio per notiones universales, omnis ex illis conclusio, quamquam sit maxima arte & industria facta, nihil ad principium philosophiae inveniendum adjuvare potest. Dato quidem principio vero, datis notionibus veris, veras quoque consequias arte logica inde trahere valemus; sed veritatem principiorum, realemque cognitionem extra seriem notionum instrumentalium necesario querendam esse, quisque sanus videat. Qui enim in regione notionum universalium incipit, notiones tantum meras habebit, & inveniet, nihilque realis nec absolute veri ex illis eruere poterit.

§. 7.

Qui indolem notionum instrumentalium ita vere intelligit, qui videt illas pretio reali per se omnino destitutas, non nisi formalem & hypotheticam rerum relationem tradere vel ostendere posse, — totamque rerum cognitionem, quae sint res, quales sint, quatenus hoc vel illud, ita aut aliter sint, nullo modo ab illis pendere *bb*); sed tantum relations rerum methodo quasi compendiaria investigari; non, quod ex cognitione rerum diversarum hauriri non possint, sed tantum, quod jam hac ratione semel facere possumus ea, quae

quæ alias toties esset denuo facienda, quoties res ejusmodi occurreret: — qui, inquam, hanc notionum indolem recte intelligit, non desistet mirari, Philosophos adeo hanc materiam neglexisse, ut plerique eorum fere nihil de illa cogitarent: & cum omnis scientia rerum, omnis veritas, omnis cognitio, quæ non vacuis & inanibus constet ideis, non ex notionibus instrumentalibus, sed ex rebus ipsis, ex natura entis cognoscentis, ex indole nexus inter mentem & res quas percipiamus & sciamus, deducenda sit; certe querendum est, cur philosophi tanta opera, totque molimibus, veritatem & cognitionem veri in ideis meritis quaeriverint; cur tanti fecerint notionum instrumentalium tractationem, ut facultates mentis, ad illam pertinentes, longe majoris haberent, quam illas, quibus res ipsas cognoscamus, quatenus eas cognoscere possumus: idque adeo; ut facultatem nostram cognoscendi, ejus rei causa, in superiorem & inferiorem dividerent *cc*). Quod, me judice, est facere idem, quod ille ficeret, qui majoris pretii haberet tabulas male pictas, quam homines veros & mundum ipsum, eam solum ob causam, quod illas videret intra cubiculum in pariete pendentes, hos vero non nisi quatenus aut per ostium introirent aut per fenestram videri possent — vel quod tabulae ejus tam male esent pictæ, ut æque bene hunc ac illum hominem, hunc arborem ac illum repræsentarent: — & quid risu dignius! Sed videmus hic, quasi in speculo, causam, cur omnis fere Philosophia ad Idealismum aut Scepticismum (ut dicunt) tetenderit; nam, ut jam observatum est, qui meritis notionibus philosophatur, nunquam philosophiam rerum existentium invenire potest.

bb) Dicat fortasse aliquis: pendunt quidem; non potest res sensibus percipi, nisi in spatio: recte! sed ita ut res visibilis non potest videri nisi luce collustrata: inest id, quod poscitur, jam in notione rei & visibilis.

cc) Exempla exstant apud fere omnes, qui de anima humana ejusque facultatibus scripserunt.

Ut

Ut vero hæc non videantur minus vere dicta, historia philosophematum consulenda est, videndumque, quid ex omissione hujus observationis sequutum sit apud veritatis studiosos.

Xenophanes, ceterique Eleatici, quippe qui utrum verum notionum instrumentalium non cognoverunt, sed istas pro realibus sumserunt, cognitionem, quam experiendo colligimus, quam sensuum ope & conscientia interna ex rebus ipsis, quatenus a nobis non pendent, haurimus, contemserunt, & mundum alium, ex inanibus notionibus exstructum, imaginati sunt. — Plato indolem notionum instrumentalium veram, adeo non observavit, ut illas esse ex origine quadam divina, ideoque præ realibus, quas parvi admodum fecerit, pondas putaret; unde omnes Academiæ opiniones & cogitata de certo & incerto, de vero & falso &c. — Aristoteles, qui, ut jam dixi, docet nos ex notionibus universalioribus, usque ad notiones singulares veritates logicas deducere; qui docet nos demonstrare; qui nobis tradit summa genera in categoriis suis; ille tamen omittit accurate quærere fundamentum & pretium notionum universalium, atque principium veritatis realis. *dd)* Aristotelis vestigiis institerunt Scholastici; sed fere id quæsiverunt in verbis, quod ille tamen in notionibus instrumentalibus. Fr. Baco de Verulamio ad res ipsas quidem considerandas invitaverat homines; nihilo tamen minus Cartesius nihil certi, nisi ex notione Dei, comparari posse docebat; quasi eset hæc notio idem ac ipsa natura entis perfectissimi; ut etiam ex notione spiritus & corporis, non ex re, sed ex definitione sumta, omnem suam, de cognitionis nostræ & rerum externarum indole doctrinam haurit. Locke, qui optime hujus methodi difficultatem agnovit, aliquamque utique viam in veritate investiganda esse sequendam intellexit, experientia duce Philosophiam suam elaboravit; sed nimis pre mendendo vestigia ejus (*ducis sui experientiæ*), cognitionem de-

mon.

monstrativam fere omisit, & scientiam cognitionis humanae n
niversalem, non solum non ipse dedit, sed etiam impossibilem
effecit; quia summas notiones, illasque universalissimas & ne-
cessarias, ita ab experientia deducendas esse statuit, ut ab-
strahendo ab omnibus diversis perceptionibus, non fere aliter ac
in Arithmeticā summa ab addendis, exsisterent. Loquitur de
eternitate, de imminilitate spatiī e. s. p. quasi revera esent;
loquitur de conditionibus existentiæ, e. s. p. & tamen putat
nos experiendo ita concipere illarum notionum & idearum ne-
cessitatem, ac si sensibus caperemus imminilitatem, & condi-
tiones, sub quibus res esse possint. Itaque debita disquistio-
ne de origine harum idearum & notionum neglecta, omnem
cognitionem rerum, quæ extra experientię directæ orbem sitæ
sunt, ruere fecit. — Leibnitius vero, & cum eo Wolf,
viam a Cartesio stratam incepit, & ex notionibus universalis-
bus philosophiam rerum & cognitionis elicere voluit. Defini-
tiones Entis Compositi & Simplicis illi fuerunt fundamenti le-
co; hisque superstruxit omnem suam theoriam de indole cog-
nitionis, de Ente summe perfecto, de mundo & rebus exter-
nis: ex his quoque deduxit suam Monadologiam, Harmoniam
præstabilitam &c. — Et Cel. Immanuel Kant, quamquam
postea tot, tantisque argumentis demonstravit, nos ex notio-
nibus nostris, nihil utique de rebus extra experientiam no-
stram sitis, scire posse, nec ad naturam rerum suprasensua-
lium quodam jure concludere: quamquam, inquam hoc ma-
ximopere in mentem lectoris inculcare studet; tamen, ut mihi
quidem videtur, in struendo fundamento systematis sui, i-
pse ex notionibus meritis, ad normas logicas connexis, totum
systema fundavit, & ita, contra regulas veritatis inquirendæ,
pro principio omnis cognitionis dijudicandæ ponit: *ea omnia
esse nobis a priori in ipsa nostra cognitionis facultate data,
quæ in cognitione nostra absolute universalia & necessarie
sunt;* itaque ideæ Spatiī & Temporis, atque notiones, quas
sub nomine categoriarum recensuit. Quod minime fecisset, si

^{a)} d veram notionum nostrarum naturam ita attendisset, ut vidisset, ex illis nihil magis ad indolem facultatis cognoscendi, quam ad rerum externarum naturam, concludi posse, ee) antequam pretium earum, ex primo cognitionis & veritatis principio, ut cognito, haustum, cogolcere queat. Philosophus.

^{dd)} TENNEMANN. (Gesch. d. Philos. Th. III. pag. 98) Aristoteles, inquit, beging also den Fehler, dass er der Demonstration einen Werth beilege, den sie nicht hat, noch haben kann. Anstatt sie für nichts weiter, als für die logische Beweisart zu halten, wobei man von aller Beziehung auf Objekte abstrahirt, und nur auf die Form des Denkens achtet, betrachtete er sie als das Mittel, zum objectiven Wissen zu gelangen, &c. (conf. CHR. AUG. HEUMANN: Cons. Reipubl. Litter. I. c.) Aristoteles docet quidem conflatuer, nihil esse in substantia secunda, i. e. in genere & specie, quod non ante fuit in substantia prima, sive individuo; sed de methodo, qua ad veram cognitionem substantiarum primarum pervenire possumus, nihil fere dicit; nec criterium querit, quo adhibendo veritas realis percipi potest..

^{ee)} FR. BOUTERWEK dicit quidem (Anfangsgr. der Speculi. Philos. pag. 182. §. 368): Will man aber diese Form (die Form des äussern Sinnes) als besondere Natur des erkennenden Subjekts ansehen, als ob sich nach dieser besondern Natur des Subjekts die besondern Naturen der Objecte, als etwas für sich Bestehendes, richten und bequemen müssten, um vorstellbar zu werden, so setzt man da Behauptungen voraus, die noch einer ganz andern Prüfung bedürfen. Denn woher wissen wir in mehr als sinlicher Bedeutung etwas von einer besondern Natur des erkennenden Subjekts und von besondern Naturen der erkannten Objecte? ibidem pag. 186. §. 376): Aber auch mit dieser Theorie der Zeit gewinnen wir nicht die geringste Kenntniß von einer besondern Natur des erkennenden Subjekts, der die Zeit gleichsam objectiv inhäritte. Wir wissen nichts weiter von dem Grunde dieser Vorstellung, als dass er einer der Bedingungen unsres menschlichen Daseyns ist, denen wir uns unterwerfen müssen. Ita dicens, videtur quidem perspicere ea, quæ attuli; verum non est quæstio, in quo inhærent spatium & tempus, ut in objecto, sed unde representationes Spatii & Temporis hauiantur: scilicet utrum simul cum representationibus rerum externarum extrinsecus in mentem intrumpant, aut

aut intra mentem orientur; utrum tantum pertineant ad facultatem cognoscendi, aut ad objecta cognitionis. Si vero quis dicat: est notio Spatii forma sensus externi; quia omnia, quæ per sensum externum excipiuntur, in Spatio esse debent; is sane nihil aliud dicit, quam, incognitum esse, quid sit Spatium, aut quare universale & necessarium sit, b. e. nihil omnino aliud ille dicit, quam Spatium esse universale & necessarium; quod sane nihil explicat.

Errata corrigenda.

Pag. 2, lin. 1 est pernecessariam leg. pernecessariam Lin. 28, common — leg. common. Pag. 5, lin. 26, eius leg. ~~etatis~~ ~~dai~~ Pag. 7, lin. 20 DES leg; DER. Pag. 9, lin. 6. cognoscamus leg. cognoscamus. Lin. 13. igitur actus, leg. igitur est actus. Pag. 10, lin. 9 habet in paucis exempl. tant pro tout; lin. 12 ANFANGSGR. pro ANFANGSGR. Et lin. 25; PHILOSOPHISCHE pro PHILOSOPHISCHE. Pag. 11, lin. 14, ähnlich, leg. ähnlich, lin. 30 deleatur punctum post Erkennthiiss. Pag. 14 lin. 11, est infinitum pro infinitum. Pag. 15 lin. 9, habet in paucis. exempl. rufus pro rufus. Pag. 16 lin. 29 est quasi res, essent pro quasi res esent, Pag. 19, lin. 4, deest signum parenthes. post C. 7. Lin. 7 est. equus sed debet esse equus Lin. 31, obneuit II, leg. II. Pag. 22 lin. 31, pro proferre lege proferre. Pag. 24 ipse numerus paginæ falso est 32. Pag. 31, lin. 22 Et 23, est internam lege internum. Pag. 39 lin. ultima, lege dum ex. pro dum ex. Pag. 42, lin. 10 occurrit b) si dilege z).
